מצורע

א. בדיני טומאת זב (שבסוף פרשתנו) מצינו ג' אופנים — בעל ראי' אחת, בעל שתי ראיות ובעל שלש ראיות: בעל ראי' אחת „הרי הוא כבעל קרי טמא טומאת ערב"[1]; בעל שתי ראיות[2] טמא טומאת שבעה (וטומאתו חמורה שמטמא גם משכב ומושב, וצריך „מים חיים"[3]); ובעל שלש ראיות[4] — נוסף על טומאתו צריך גם להביא קרבן לכשיטהר לכפרה.

ובפשטות נראה שהחילוק בחומר ה־טומאה בין ג' אופנים אלו תלוי רק ב־כמות הראיות, דכל ראי' נוספת מוסיפה בחומר הטומאה.

אבל מצינו שיש הבדל ביניהם גם באופן הראיות: בעל ראי' אחת טמא אפילו כשראה באונס[5] (כדין טומאת קרי שהיא גם באונס); משא"כ בעל שתי ראיות אינו טמא אלא אם ראה ראי' שני' ברצון, אבל אם ראי' שני' היתה באונס אינו טמא טומאת שבעה[6]; ובעל שלש ראיות חייב להביא קרבן אפילו אם היתה ראי' שלישית מחמת אונס[7].

וטעמא בעי, שדין בעל ראי' אחת ודין בעל שלש ראיות שווים, שהוא אפילו באונס, ודוקא בעל שתי ראיות הוא רק ברצון[8].

זאת ועוד: בנוגע לראי' ראשונה גופא יש חילוק בין בעל ראי' אחת, בעל שתי ראיות ובעל שלש ראיות: בעל ראי' אחת טמא אפילו אם היא באונס כנ"ל; וכן בעל שתי ראיות — טמא (בטומאה חמורה) גם אם הראי' הראשונה היתה באונס[9] (ורק ראי' שני' צ"ל ברצון);

---

1) רש"י סוף פרשתנו (טו, לב), מתו"כ שם. נדה לה, א־ב. ועוד. רמב"ם הל' מחוסרי כפרה פ"ב ה"ו.

2) מגילה ח, א. ועוד. תו"כ פרשתנו (טו, ג. שם יג. טו. וראה שם סוף פרשתנו. ועוד). רש"י פרשתנו (טו, ג). רמב"ם שם.

3) פרשתנו טו, יג. מקואות פ"א מ"ח. משנה ריש זבים. רמב"ם הל' מקואות פ"א ה"ה [משא"כ בעל ראי' אחת שטמא כבעל קרי א"צ מים חיים (ראה זבים שם. תו"כ סוף פרשתנו. רמב"ם הל' מחוסרי כפרה שם. ועוד)].

4) נדה לה, א. רמב"ם שם.

5) שלכן בודקין את הזב כו' (זבים פ"ב מ"ב). — וראה נדה שם. תו"כ פרשתנו טו, ג. ועוד. רמב"ם שם ה"ה.

6) דעת חכמים במשנה זבים שם (וראה נדה שם). רמב"ם שם.

7) אף שבנדה שם הובאו ע"ז לימודים [„מה ש"ז מטמא באונס אף ראי' ראשונה כו'": ראי' הב' — „מבשרו ולא מחמת אונסו": ראי' הג' — „אקשי' רחמנא לנקבה" (יש לו דין נקבה שמטמאה באונס — רש"י שם ד"ה זב חדא)] — מ"מ מסתבר שיש גם טעם לדבר.

ולהעיר מרש"י נזיר* (סה, ב (במשנה). וכ"ה ברע"ב נזיר וזבים שם) דזה שמשנזקק לזיבה גם אונסו מטמא הוא לפי „שרגלים לדבר שלא בא מחמת אונסו אלא מחמת זיבה ממש" (וראה תוי"ט נזיר שם סד"ה שרגלים לדבר). — וראה לקמן הערה 12.

8) ראה נדה שם „מאי לאו לטומאה לא ל־קרבן". רש"י ותוס' שם. רמב"ם שם.

9) ראה שד"ח כרך ט' כללי הפוסקים ס"ח אות ה' — אם הפירוש לנזיר הוא מרש"י.

משא"כ בעל שלש ראיות אינו חייב בקרבן אא"כ היתה הרא' הראשונה (כמו השני') ברצון[9] [וכמבואר בגמ'[10], דזה ששנינו (במשנה[10]) „ראה ראי' ראשונה בודקין אותו" (אם היתה באונס) — אף שבעל ראי' אחת טמא גם באונס, ולמאי נפק"מ בדיקה זו — הוא „לקרבן", „דאי קמייתא באונס לא מצטרפא לשלש לחייבו קרבן"[11]].

וצריך ביאור, מדוע הרא' השלישית דבעל שלש ראיות מחייבת קרבן גם אם היא מחמת אונס [דלא כבעל שתי ראיות, דרא' שני' צ"ל ברצון דוקא, כנ"ל]; ול־איך — הרא' הראשונה שלו (משלש ה־ראיות) צ"ל ברצון דוקא[12] [דלא כבעל שתי ראיות, דגם אם הראשונה באונס, טמא בראי' שני' (כשהיא ברצון)].

ב. ויובן זה ע"פ ביאור שלשת אופנים אלה בעבודה רוחנית:

ענין ה„זוב" הוא חולי, כמבואר ב־רמב"ם[13], דיש טומאה היוצאת מהגוף באופן טבעי[14], אבל זוב הוא הטומאה היוצאת מצד חולי.

והחילוק בעבודה בין שני אופנים אלו: הטומאה היוצאת מגוף האדם מורה על הרע שיש באדם, שיש בו שתי חלוקות[15]: א) רע טבעי הנמצא בו מצד עצם הבריאה, שכך נברא האדם שנשמתו הקדושה מלובשת בגוף גשמי וחומרי, עם יצר הרע (כמ"ש*[15] „כי יצר לב האדם רע מנעוריו") — כדי שיהי' ענין הבחירה; ב) רע שלא ע"פ טבע הרגיל, שהוא כמו חולי — שע"ז ארז"ל[16] „חולי זה יצר הרע" — הרע שנתוסף בהאדם ע"י החטא.

והנה ב„רע" זה גופא שנתוסף ע"י החטא — יש ב' ענינים: א) ע"י חטא עץ הדעת נתוסף רע בכל בני אדם, והוא „זוהמת" הנחש שניתנה בחוה (כמחז"ל[17] „הטיל בה זוהמא") ועל ידה — בכל בני אדם. ב) זה שהאדם מגרה יצרו עליו, שע"ז נתוסף אצלו רע, יותר ממדת הרע שיש בו מצד חטא עה"ד.

---

9) נדה שם.

10) זבים שם.

11) ל' רש"י נדה שם.

12) ע"פ פרש"י (ורע"ב) הנ"ל (הערה 7) שה־טעם שמטמא באונס הוא לפי „שרגלים לדבר שלא בא מחמת אונסו אלא מחמת זיבה ממש", י"ל שזהו דוקא לאחרי שראה ב' פעמים שלא מחמת אונס.

אבל בר"ש זבים שם (ד"ה אונסו וספיקו — הובא בתוי"ט נזיר שם) דלשון המשנה „שרגלים לדבר" קאי רק על „ספיקו" ולא על „אונסו" (ודין אונסו הוא לימוד מקרא).

13) הל' מחוסרי כפרה שם בריש הפרק. פיה"מ זבים שם. וכ"ה ברמב"ן עה"ת פרשתנו (טו, יא).

14) ראה רמב"ן שם „וטעם טומאת ש"ז אע"פ שהוא בטבע התולדה כו'".

15) בכל הבא לקמן — ראה אור החמה לסבא דמשפטים (זח"ב צו, ב) מ„הרח"ו". וכן בזהר הרקיע לשם (סט, א ואילך).

*15) נח ח, כא.

16) ויק"ר פרשתנו (פט"ו, ח). ירושלמי שבת פי"ד ה"ג. — וראה ד"ה והסיר גו' וד"ה חמשים שערי בינה תרנ"ג (בסה"מ תרנ"ג ע' רסא, ע' ער ואילך (ס' השיחות תש"ג ע' 202 ואילך)). קונטרס עץ החיים פ"ג. ועוד.

17) שבת קמו, רע"א. וש"נ. — ואף ש„ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן" (שבת שם) — הרי ע"י חטא העגל חזרה (זח"א נב, ב. קכו, ב. ח"ב קצג, סע"ב) [אף שלא חזרה לגמרי — ראה לקו"ש חכ"א ע' 151 הערה 52. וש"נ].

ויש לומר, שזהו החילוק בין בעל ראי' אחת ובעל שתי ראיות: בעל ראי' אחת מרמז על הרע („חולי") שניתן בכל בני אדם ע"י חטא עה"ד[18], ובעל שתי ראיות הוא הרע שנתוסף בהאדם ע"י שמגרה יצרו עליו.

ועפ"ז מובן גם הטעם שבעל ראי' אחת טמא אפילו באונס ואילו בעל שתי ראיות אינו טמא אא"כ הראי' (השנית) היא ברצון:

הרע הנמצא באדם מצד זוהמת הנחש אינו ברצונו ובחירתו, ואין בידו לבטלו. וכמו שמבאר אדמו"ר הזקן[19] הא שאמרו חז"ל[20] „ד' מתו בעטיו של נחש", שלא הי' בהם שום חטא[21] ומתו רק מפני חטא עץ הדעת (שהי' בסיבת עצת הנחש) — שאין זה רק (כפשטות הענין) שמתו מפני ש„נגזרה גזירת מיתה על כל תולדותיו של אדם הראשון"[22], אלא לפי שע"י חטא עץ הדעת ניתנה „זוהמא" בכל אדם (כנ"ל), ולכן, „אע"פ[23] שהם צדיקים גמורים מ"מ נשאר בם עדיין איזה שמץ מזוהמת הנחש שלא יכלו להסירו מכל וכל" (וכיון שיש בהם טומאה וזוהמא, לכן יש בהם ענין המיתה[24]).

וזהו התוכן הפנימי של טומאת „בעל ראי' אחת", ד„מהו תורתו — ואשר תצא ממנו גו', הרי הוא כבעל קרי טמא טומאת ערב"[1] — אע"פ שגם זב בעל ראי' אחת הוא ענין של חולי:

כיון שזוהמת הנחש נמצאת בכל אדם באופן שאינו יכול להסירה מכל וכל, לכן יש ענינים של רע וטומאה הבאים על האדם שלא ברצונו ואינו יכול למנוע א"ע מהם[25]. וכיון שמקורו של רע זה הוא מזוהמת הנחש שיש בו בטבע בריאתו ואין זה ברצונו ובחירתו להסירו מכל וכל, לכן ה"ז כמו טומאת קרי ולא כטומאה חמורה דזב.

ונמצא, שב' הקצוות בטומאת בעל ראי' אחת — מחד גיסא היא טומאה קלה (רק טומאת ערב ואינו מטמא מושב ומשכב), ולאידך הטומאה היא אפילו כשהראי' היא באונס — הם מאותה הסיבה: הטומאה היא גם באונס, כי גדרה של טומאה זו קשור עם הרע שאינו תלוי ברצון ובחירת האדם[26],

---

18) ראה בכתהאריז"ל הנ"ל הערה 15 (הובא ג"כ בקיצור באהבת איתן לע"י שבת נה, ב), שצריכים שישלוט היצה"ר עליהם פעם אחת כדי שיהיו בעלי בחירה. ע"ש באורך.

19) תו"א ס"פ משפטים. ועד"ז הוא בכתבי האריז"ל שם.

20) שבת נה, ב. ב"ב יז, א.

21) ראה תוד"ה ארבעה שבת שם.

22) ל' רש"י ב"ב שם.

23) ל' התו"א שם.

24) וידוע ג"כ הספד האריז"ל על הרמ"ק עה"פ (תצא כא, כב) „וכי יהי' באיש חטא משפט מות . . ותלית אותו על עץ" (חטא עץ הדעת) — נת' בלקו"ש חכ"ד (ע' 132 ואילך. וש"נ). וע"ש, שענין זה הוא למעלה מהא ד„ד' מתו בעטיו של נחש".

25) כמחז"ל (ויק"ר פי"ד, ה) עה"פ (תהלים נא, ז) „הן בעון חוללתי ובחטא יחמתני אמי", שקאי על ישי אבי דוד (ע"ש) — אף שהוא מהארבעה שמתו בעטיו של נחש. ועכצ"ל שאין זה חטא כפשוטו, התלוי בבחירתו כו', אלא רק תוצאה מזוהמת הנחש כו'. וכמבואר בכתהאריז"ל שם (ושם, שלא נק' רק „חטא" דהיינו מל' חסרון לבד, וגם — רק שוגג).

26) ע"פ המבואר בפנים יומתק ל' חז"ל (נדה שם. וש"נ) „מבשרו ולא מחמת אונסו" (וכן במשנה נזיר וזבים שם „אונסו") — דלכאורה אינו ענין של רצון או אונס, אלא אם הזיבה היא מחמת עצמה

ומטעם זה גופא טמא רק בטומאה קלה (טומאת ערב כו').

וכ"ז בבעל ראי' אחת, אבל זב בעל שתי ראיות, היינו, שמגרה את יצרו עליו יותר מהרע הטבעי (שאינו יכול להסירו מכל וכל), הרי טומאה זו היא רק כש־הראי' אינה באונס[27], ואזי טמא בטומאה חמורה, טומאת שבעה כו'.

ג. ויש לומר, שענין בעל שלש ראיות הוא — שהוחזק בטומאה, והיינו שגירה יצרו על עצמו כ"כ עד שהרע נקבע בו באופן של „חזקה".

וזהו גם הטעם שדין זה הוא גם אם ראי' השלישית היא מחמת אונס, דיש לומר, שזהו ע"ד מ"ש הרמב"ם[28] ד„אפשר שיחטא אדם חטא גדול או חטאים רבים עד שיתן הדין לפני דיין האמת שיהא הפרעון מזה החוטא על חטאים אלו שעשה ברצונו ומדעתו שמונעין ממנו התשובה ואין מניחין לו רשות לשוב מרשעו" [וכמו שמבאר שם בארוכה לענין פרעה, דזה שחיזק ה' את לב פרעה אינו סתירה ל„עיקר גדול"[29] דבחירה חפשית, „לפי שחטא מעצמו תחלה והרע לישראל כו' נתן הדין למנוע התשובה ממנו כו"].

וכמבואר בספרים[30] בענין „ממשלת זדים", דכאשר האדם משקיע את עצמו הרבה בעניני רע ר"ל, אזי נכנע תחת ממשלת הרע, דגם כאשר רוצה כבר לי־פטר מממשלת הרע אין ביכולתו להתגבר על הרע, ו„נאנס" לעשות את רצון ה־יצה"ר.

ולכן אף שראי' זו היא באונס, הרי כיון שתחילתו ברצון[31], נענש גם על האונס הבא אח"כ, כיון שהוא גרם לאונס זה ע"י פשיעתו בתחילה.

ועפ"ז מובן בפשטות זה שבעל שלש ראיות אינו חייב קרבן אלא א"כ ב' ראיות הראשונות (כולל הראי' הא') היו ברצון [דלא כבעל שתי ראיות, שטמא טומאת שבעה גם אם ראי' ראשונה היתה באונס] — כי ענין זה, שהאדם הוחזק בטומאה עד כ"כ שכבר הוא בגדר אנוס תחת יצרו (ומענישים אותו גם ע"ז) הוא רק אם „עבר ושנה"[32], ב' ראיות

או מחמת דבר אחר (ז' הדברים שבודקין את הזב)*. ובתו"כ (פרשתנו טו, ב) „מבשרו . . ולא מחמת דבר אחר" —

אלא לפי שתוכן הפנימי דטומאה זו הוא הרע שיש באדם שלא ברצונו ובחירתו, אונס כפשוטו, ומזה נשתלשל אח"כ מענין זה בהלכה, שטומאה זו היא גם אם באה „מחמת דבר אחר".

27) אף שבפשטות ההלכה, גם כשהראי' אינה „באונס" (אלא מחמת עצמה) אין זה מצד רצון האדם — הרי בפנימיות הענינים זהו הרע שבא ברצון האדם, וכנ"ל הערה הקודמת.

28) הל' תשובה פ"ו ה"ג. וראה גם בשמונה פרקים שלו פ"ח.

29) ל' הרמב"ם הל' תשובה שם פ"ה ה"ג.

30) ראה דרך חיים לאדמו"ר האמצעי (ו, ג ואילך). ועוד.

31) כדין תחילתו בפשיעה וסופו באונס (ב"מ מב, א. רמב"ם הל' נזקי ממון פ"ב הט"ו. הל' שכירות פ"א ה"ד). — וראה לקו"ש ח"י ע' 64 הערה 43.

32) יומא פו, ב (וש"נ). וראה שם (פז, א) שזהו דיוק ל' המשנה (שם פה, ב) „האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב" — „תרי זימני", כי אז נעשה לו כהיתר, ובמילא „אין מספיקין בידו לעשות תשו־בה" (ענין ה„אונס").

---

*) ולהעיר מפיה"מ להרמב"ם זבים שם (וראה גם הל' מחוסרי כפרה שם ה"ב) שפי' „לאונסו" (שבמשנה שם) „כגון שיוכה על גביו או יפחד כו'".

ברצון, משא"כ אם רק ראי' אחת היתה ברצון, אף שטמא בטומאת שבעה, אין לו הגדר ד„בעל ג' ראיות".

וזהו חידוש התורה, דגם זה שהוא „בעל שלש ראיות" יש לו תקנה, שעל ידי שמביא קרבן ה"ז מכפר עליו, ושב ורפא לו.

ד. והנה יש גירסא במשנה[33] „ראה ראי' ראשונה בודקין אותו בשני'" (ולא „בודקין אותו", דקאי על פעם הראשונה עצמה) — ולפי גירסא זו אולי הפי' שראי' ראשונה א"צ בדיקה, ומשמע, שלעולם ראי' ראשונה אפ"ל באונס, גם לענין קרבן דבעל שלש ראיות.

והנה אף שלהלכה לא נקטינן כן, וכמפורש בגמ'[9] שבודקין ראי' ראשונה „לקרבן", מ"מ כיון ש„אלו ואלו דברי אלקים חיים"[34] מובן, שגם גירסא זו — דבבעל שלש ראיות, ראי' ראשונה ושלי־שית הן גם באונס, ורק ראי' אמצעית צ"ל ברצון — יש בה הוראה ולימוד בעבודת האדם.

והביאור בזה: לפי גירסא זו, הרמז בעבודה מהדין דבעל שלש ראיות שחייב קרבן גם כשהראי' הראשונה והאחרונה היא באונס, הוא באופן הפכי מהביאור דלעיל — דזה שחייב קרבן אפילו באונס אינו ענין של עונש על מעשיו הרעים שלפנ"ז, אלא אדרבה, היא תוצאה מזה שהתעלה במדריגתו.

ובהקדם המבואר[35] בענין „וחטאתי נגדי תמיד"[36], דאע"פ שכשאדם עושה תשובה מוחלין לו במחילה גמורה, „ואין מזכירין לו דבר וחצי דבר"[37] ממעשיו הקודמים, מ"מ, ככל שהאדם מתעלה יותר בעבודתו לקונו, צריך לעשות תשובה באופן נעלה יותר, ועוד זאת, שאז צריך לעשות תשובה גם על ענינים הנחשבים לחטא וחסרון רק בדקות דדקות, ועד שבדרגתו הקודמת לא היו נחשבים לעון.

[וכמבואר בכתבי האריז"ל[38] ד„בכל עת שמעלין נשמת האדם למעלה ממדרגתה מענשין אותו על עבירות קלות כפי ערך עליות המדריגה ההיא", וכמסופר שם אודות „נשמת צדיק חכם גדול שהיו דנין אותו כשהיו רוצין להעלותו למדריגה העליונה גדולה, והיו מענישין אותו על שפעם א' הי' מכוין בקדושת ובא לציון באומרו לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה ואז ע"י אותו כוונה שכח והסיח דעתו מן התפילין"].

והוא ע"ד הדין[39], דת"ח שנמצא רבב על בגדו ה"ז חוצץ, והיינו דאותו הרבב שאצל עם הארץ אינו חציצה, הנה כאשר הע"ה נתעלה ממדריגתו ונעשה ת"ח, שוב אותו הרבב חוצץ.

וזהו הרמז (לגירסא זו) בדין דבעל שלש ראיות שחייב קרבן על ראי' אחרונה מחמת אונס:

מעשה זה (הנרמז בראי' השלישית) שעליו צריך להביא קרבן נחשב אצלו

---

33) ראה שינויי נוסחאות עה"ג במשניות זבים שם. נוסח המשנה בפיה"מ להרמב"ם הוצאת קאפח זבים שם.

34) עירובין יג, ב.

35) תניא פכ"ט (לו, ב).

36) תהלים נא, ה.

37) ל' אדה"ז בתניא אגה"ת רפ"ב.

38) פע"ח שער התפילין פ"י (וראה בהגהה שם). וכן בשער הגלגולים הקדמה כב.

39) שבת קיד, א. ע"ש.

אונס, כי במצבו הקודם (כשעשה מעשה זה) לא נחשב מעשה זה דבר שצריך כפרה עליו: ורק אח"כ כשעשה תשובה ונתעלה למדריגה עליונה יותר, אזי צריך כפרה על אותו המעשה (אף שעתה ה"ז בגדר אונס).

ולפ"ז מובן הטעם הפנימי של שיטה זו, שגם אם הראי' הראשונה היתה באונס מצטרף לחייבו קרבן, כי אין הרמז בכפרה זו למי ש„עבר ושנה" (כביאור דלעיל), אלא אדרבה, למי שעשה תשובה על מעשיו הרעים, דלאחרי שעשה תשובה על זדונותיו (ראי' שני' ברצון), הרי בעלייתו למדריגה עליונה יותר, צריך כפרה גם על מעשה של חסרון מועט וזעיר (ראי' באונס):

וע"י הבאת קרבן — „וכפר עליו הכהן לפני ה'"[40] גם על „אונס" זה, עד לכפרה שלימה, „שיהי'"[41] לרצון לפני ה' ומרוצה וחביב לפניו ית' כקודם החטא להיות נחת רוח לקונו מעבודתו".

(משיחת ש"פ מצורע תשכ"ה)

---

40) פרשתנו טו, טו.

41) ל' אדה"ז באגה"ת פ"ב.